

PRILOG POZNAVANJU ĐURĐEVEČKOG ŠKOLSTVA

U POVODU 245. GODIŠNJICE ORGANIZIRANOG ŠKOLSTVA U ĐURĐEVCU

Želimo li reći nešto o počecima školstva, potrebno je Đurđevac smjestiti u vremenski period 17. stoljeća. Nakon višestoljetne turske opasnosti, ratova i bitaka, od kojih nije bila pošteđena ni đurđevečka tvrđava, došlo je 1606. do mira na ušću rijeke Žitve u Dunav, koji su potpisale Austrija i Turska. Mir je sklopljen na dvadeset godina, a obje strane su se obvezale da neće voditi međusobne borbe. Ovakve prilike uzrokovale su postupni povratak stanovništva u ove krajeve i stvaranje novih naselja. Zbog sve većeg broja žitelja đurđevečkog naselja, koje se razvilo uz samu tvrđavu, došlo je 1614. i do obnavljanja župe, za koje su bili zaslužni Franjevci iz Koprivnice. Kako se župa počela sve više širiti tako su o njoj počele brigu voditi i crkvene vlasti, što su činile preko komarničkih arhidakona koji su obilazili župe svojega područja, a pisane izvještaje dostavljali nadležnom biskupu. Tako je kanonik Andrija Vinković posjetio Đurđevac 28. ožujka 1656., a zapisnik te vizitacije dostavio biskupu Petru Petretiću.

RAZDOBLJE CRKVENOG ŠKOLSTVA

U tom izvještaju prvi put se spominje jedan učitelj u Đurđevcu (ime mu se ne navodi) za kojega kaže da dobiva od granične uprave mjesečnu plaću od dva rajnska forinta. Nadalje, stoji da prati župnika u sprovodima za što dobiva 4 denara, a kad o blagdanu Sveta Tri Kralja obilaze kuće dobiva od župnika trećinu prikupljenih denara, kruha, lana i sušenih svinjskih nogu. Bio je to početak naučavanja djece, iako škola kao ustanova tada još nije postojala. Nije naučavao svu djecu već samo pojedince.

Veoma opširan izvještaj kanonika Tome Augustića od 20. rujna 1700. navodi da u Đurđevcu djeluje učitelj Blaž Potočnjak kojeg kanonik posebno hvali kao marljivog u vršenju crkvene službe i poučavanju dječaka. Kod sprovoda pomaže župniku pjevanjem za koje dobiva 4 denara, za sprovod u Brvcima¹ 6, a u područnim selima župe 20 denara. Potočnjak je vršio i službu zvonara. Te godine Đurđevac još nije imao zasebnu školsku zgradu pa je kanonik Augustić naredio da se što prije pribavi gradilište za gradnju. Kanonik Antun Vukmerović kaže u izvještaju od 21. srpnja 1702. da Potočnjak nije podučavao nijednog dječaka, dakle, školovanje nije bilo obvezno, a kad bi koga i učio bili bi to samo dječaci. Službu učitelja, orguljaša i zvonara 1733. obavljao je Josip Cvetković. Kanonik Bistricaj hvali ga kao dobrog orguljaša, ali da također ne podučuje nijedno dijete. Zato mu je naredio neka otvori školu. Godine 1744. kanonik Čegetek također ne zatiče učitelja, ali bilježi da se upravo gradi kuća za njegov stan i školu.

Do nekakvog napretka očito je došlo jer 1746. izvjestitelj spominje učitelja Franju Choma koji mnogo dječaka podučava školskim predmetima i počelima vjere, ali i da dobro zna latinski jezik. Za pretpostaviti je da je bio obrazovaniji od prijašnjih i da je ozbiljno shvatio svoju dužnost učitelja. Isti piše 1750. da Chom dobiva za poučavanje svakog djeteta mjesečno pet groša, a od roditelja po jedan voz drva za ogrijev. Godine 1753. i 1756. kanonik Hondrey istoga učitelja samo spominje da radi na opće zadovoljstvo, i župnika i naroda. U izvještaju iz 1758. nalazi se učitelj Josip Langjak, čovjek surova glasa koji čak ne zna ni hrvatski jezik. Stoga je kanonik naredio da se namjesti bolji učitelj jer ovaj nije sposoban za naučavanje mladeži.

Ovi navedeni podaci odnose se na vremensko razdoblje do sredine 18. stoljeća u kojem su takozvani učitelji djelovali pod upravom crkve. Točnije rečeno, bili su to orguljaši i zvonari koji su osim sviranja u crkvi pratili župnika u sprovodima i obilascima kuća o Božiću. Glavna značajka takvih osoba bio je dobar glas radi pjevanja u crkvi, a ne sposobnost naučavanja djece. Jasno je da je organizacija takvog vida školstva bila loša ili nikakva, broj podučavane djece neznatan, nastava neredovita, a sigurno su bili i loši prostorni uvjeti gdje se ta obuka održavala. Svakako da su roditelji bili siromašni i nisu mogli plaćati učitelja, a i radije su slali djecu u polje jer im je radna snaga bila neophodna jer su odrasli muškarci često odlazili u vojnu službu i ratove.

Do pojave prvoga organiziranog rada školstva i otvaranja škola došlo je 1755. inicijativom generala Becka. Te su godine redovnici Pijaristi preuzeli samostan Marču kod Bjelovara, a ujedno i dužnost osnivanja škola po mjestima. Tako se spominje u jednom izvještaju o školama od 15. lipnja 1759. da u Đurđevcu postoji njemačka škola (Normalna škola), koja se smatra jednom od najstarijih na području Varaždinskog generalata.² O toj školi znamo samo to da je za učitelja imala nekog Josipa Kallaya. Prije nje osnovana je samo pravoslavna škola u Pisanici, pa je prema tome đurđevečka škola bila prva rimokatolička škola osnovana na području Varaždinskog generalata.³ Ubrzo poslije nje osnovane su škole u Virju, Pitomači, Trnovitici i Čazmi. U Bjelovar dolaze 1761. češki redovnici braća Hubert i Ignacije Diviš, gdje otvaraju školu koju polazi šest učenika. Do promjene dolazi kad je Carica Marija Terezija dekretom iz 1770. brigu o školstvu prebacila s Crkve na državu, pa je time omogućila i svjetovnjacima da se uključe u sistem obrazovanja. Premda su tim zakonom redovnici izgubili svoje mjesto u školstvu, spomenuti Hubert Diviš svoj je rad nastavio i dalje tako da je ostao školski ravnatelj svih škola đurđevečke pukovnije. Vidimo to i na svjedodžbi učitelja Weiganda (izdana u Beču 1776.) na koju je 3. listopada 1784. pribilježio sljedeće: «*Naš poštovani Johann Weigand, rodom iz Würzburga, katoličke vjere, oženjen u Varaždinskom generalatu kod đurđevečke regimente, kroz više godina svoje učiteljske službe trudio se i bio vrlo marljiv u njemačkom, kao i u hrvatskom jeziku. Uz to je živio mirno na selu što potvrđujem uobičajenim pečatom i potpisom.*»⁴

Bilo je to takozvano "adustiranje" svjedodžbe. Šteta što se ne navodi iz kojeg je mjesta, jer je u Đurđevcu, nešto kasnije, živio također Johann Weigand, ali brijač po zanimanju, tako da je teško reći jesu li bili u kakvom krvnom srodstvu.

RAZDOBLJE VOJNOG ŠKOLSTVA

Specifičan položaj graničnog dijela Hrvatske u to vrijeme odrazio se i na školstvo koje je bitno zaostajalo za ostalim područjima Monarhije, jer stalna vojna obveza nikako nije pogodovala snažnijem razvoju. Do prekretnice dolazi 1774. odredbom Marije Terezije o donošenju

zakona o školstvu pod nazivom "Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivial schulen in sämtlichen kais. – königl. Erbländern". Te je godine osnovana i **trivijalna škola** u Đurđevcu. Zadaća te škole bila je obučiti dovoljan broj mladića za potrebe vojne službe kao buduće podčasnike i službenike. Službeni jezik u školi je bio njemački, dok se za materinjski jezik uopće nije brinulo. Na osnovu tog zakona normalne škole su osnivane u sjedištima pukovnija, trivijalne u središtima satnija, odnosno selima, a glavne u gradovima. Pored ovih djelovale su i opće škole s hrvatskim kao nastavnim jezikom. Njihovi polaznici nisu mogli prelaziti u ostale škole jer im je nepoznavanje njemačkog jezika bilo velika prepreka.

Učitelji su najviše pozornosti obraćali razgovjetnom i okretnom čitanju i krasopisu. U prvoj godini se učilo čitanje metodom sricanja, a u drugoj pisanje. Pisalo se gušćim perom na papiru s crtovljem. Vjeronauk se učio iz katekizama na hrvatskom jeziku.

Osnovu sistema činile su dvogodišnje trivijalne škole u kojima se učilo čitanje, pisanje, računanje, vjeronauk i njemačka gramatika. Nastava se održavala dva puta dnevno, ujutro od 7 do 10 te od 12 do 3 sata popodne. Zajedno s učiteljem djeca su prisustvovala misama, i to u školske dane. Također su pripremana za Ispovijed i Pričest. Primjerne učenike učitelj je trebao pohvaliti tako da i ostali dobiju volju za učenjem. Oni lošiji bili su kažnjavani. Ista mjera koristila se i za roditelje koji nisu slali svoju djecu u nauk. Ispiti su se održavali koncem svakog polugodišta. Najboljem učeniku svaka je škola davala stipendiju. Djeca koja nisu polazila u školu bila su obvezna na opetovnicu, odnosno nedjeljnu školu. Obrazovanje ženske djece uglavnom je bilo zanemareno. Godine 1774. i 1775. njihov se nauk sastojao od svega nekoliko molitava, a rijetko se našla koja je znala čitati molitvenik.

Posebne ženske škole počele su se otvarati tek krajem 18. stoljeća. Ispuva se u njima učio samo ručni rad, a od 1825. uvedena je nastava čitanja, pisanja i računanja.

Učiteljsku službu su u početku obavljali stranci bez potrebne školske spreme, da bi kasnije vojna uprava one sposobnije slala u Beč na doškolovanje za učitelje. Nakon toga postali su instruktori za nove učitelje koji su bili birani između domaćih učenika, a koje su obučavali u školama sjedišta pukovnija. Nakon položenog ispita pred školskom komisijom postali su podučitelji. Da bi taj zakon bio svima dostupan pobrinuo se đurđevečki župnik Đuro Kušić, dobar poznavatelj njemačkog jezika, koji ga je preveo na hrvatski, odnosno kajkavski. Za primjer ću navesti četvrtu odredbu tog zakona kojeg je župnik preveo 1775. godine:

«Paziti ima da on Falinge vredno prez szerditosti velike kastiguje, y deczu ne tak lahko po glave biti, ali za laszi vlechi, nego nyim druge koje decze chutila budu pokare dal bude, one pako, kajsze dobro dersze pohvali i obatrive, da ovak drugi voly dobe.»

(Ima dječje nedostatke bez velike ljutnje kazniti, ali ne povlačenjem za kosu ili udaranjem po glavi, već da im dade pokoru, a one koji su dobri da ih pohvali i ohrabri kako bi i drugi dobili volju za učenjem.)

Zakonskom odredbom (Politische verfassung der deutschen Schulen in den k.k. deutschen Erbstaaten) iz 1805. trivijalne škole su imale tri razreda, a četiri samo glavne u gradovima. Jedina glavna škola Varaždinskog generalata bila je u Bjelovaru. Đurđevečku je trivijalku 1802. pohađalo 55 učenika, a na području istoimene pukovnije bile su još trivijalke u Virju (65 učenika), Drnju (33), Velikom Grđevcu (48), Topolovcu (29) i u Rači. Popis stanovništva proveden 1857. utvrdio je na području đurđevečke kapetanije sedam škola; dvije u Đurđevcu (trivijalka i općinska), a ostalih pet u Čepelovcu, Ferdinandovcu, Kalinovcu i Budrovcu.

Tjedni školski odmor do 1846. bio je srijedom i subotom popodne, a kasnije se nastava nije održavala samo četvrtkom. Do 1854. praznici su bili od 7. rujna do 2. studenog, a potom od 15. kolovoza do 1. listopada. Završnom ispitu prisustvovao je ravnatelj škole, časnik iz stožera pukovnije, kapetan, upravni časnik i župnik. Budući da je organizacija školstva nakon 1774. vidno napredovala, treba napomenuti da je unatoč tome 1780. na cijelom području Vojne granice još uvijek bilo oko 84% nepismenih.

Učenici sa svršenom trivijalkom u graničnom području imali su zavidno znanje njemačkog jezika te su bili poznati i priznati kaligrafi. Kao takvi, mogli su se mjeriti s učenicima austrijskih škola. Odavao ih je samo lokalni naglasak. U školama je vladao vojnički duh i disciplina, a šiba je bila glavno odgojno sredstvo, iako je zakon govorio drugačije. Nije to bilo nikakvo čudo kad su i odrasli za različite prijestupe bili kažnjavani batinama. Izostanci s nastave strogo su bili kažnjavani, a učenici su u razredu sjedili po postignutom uspjehu, tako da su oni najbolji zauzimali prva mjesta. Klupa u kojoj su sjedili najbolji zvala se počasna klupa (Ehrenbank). Najlošiji su sjedili u posebnoj zvanoj magareća klupa (Eselbank). Od tada se taj naziv zadržao do današnjih dana. Skoro tri puta više vremena koristilo se za ponavljanje nego za tumačenje novoga gradiva. Da bi priviknuli učenike stalnom korištenju njemačkog jezika, učitelji su upotrebljavali takozvani križ i ceduljicu. Učenik koji bi govorio hrvatski dobio bi taj znak, a predavao bi ga drugom koji bi to isto činio. Kod koga bi učitelj taj znak pronašao kažnjavao ga je šibom.

Učiteljska mjesečna plaća bila je 15 forinti a uz to je učitelj dobio stan i drva za ogrijev. Obradivog zemljišta smio je imati do jednog jutra. Pomoćni učitelji dobivali su plaću od pet forinti i dva za stanarinu. Plaća im je povišena 1859. na 360 forinti godišnje, podučiteljima na 210, a stanarina na četiri forinte. Njih su imenovale vojne vlasti pa su se s pravom smatrali vojnim činovnicima. Kao takvi imali su pravo i na mirovinu. Školu je uzdržavala država, a uz to je dobivala i šest hvati bukovoga ogrijevnog drva za čiju su dostavu bili zaduženi graničari. O školama su brinula školska povjerenstva tako da je đurđevčka spadala pod granično školsko povjerenstvo Varaždinskog generalata. Na čelu povjerenstva stajao je zapovjednik pukovnije kojem je bio dodijeljen vještak u osobi graničnog školskog ravnatelja, koji je rukovodio ispitima u svim školama. Oni su ukinuti 1868. a zamijenili su ih školski savjetnici, za svaki generalat po jedan. Po pukovnijama su pak bili nadležni nadzirajući nadučitelji. Nadzor u svakoj pojedinoj školi vršili su dotični časnici, a u središtima satnija upravni činovnici.

Prvi učitelji na đurđevčkoj trivijalki se ne spominju, već se navodi da je prije 1829. službovao neki Bugjan. Od 1829. do 1850. učiteljevao je Ladislav Škrobot, Franjo Šalamunec (do 1869.), a posljedni je bio Stjepan Grotić, koji je kasnije bio postavljen za školskog nadzornika virovitičke županije. Šalamunec je nakon 1869. umirovljen te se nastanio u Starom Gracu. Tadašnji podučitelji bili su Kečkeš, Lauš, Smrček, Baruškin, Filjak, Macka i Slivarić. Poslije su se razili po raznim školama kao svršeni učitelji.

Najpoznatiji učitelj trivijalke u Đurđevcu bio je **Ladislav Škrobot**, rođen 1782. u Topolovcu (općina Kapela). Službovati je počeo 1812. u Samarici, a nakon 16 godina premješten je u Đurđevac. Tu je radio do 1848. kada odlazi za nadučitelja u Petrinju. Umirovljen je 1852. nakon čega se preselio kod Josipa Trbuljaka, rođaka u Đurđevcu. Umro je od udara groma 1870. u 88. godini života. Vrlo važno je napomenuti njegov doprinos razvoju obrazovanja u graničnim području, jer je 1839. izdao rječnik i gramatiku njemačkog jezika. Oba djela tiskana su u Gajevoj tiskari u Zagrebu, a utjecaj Gaja odrazio se i u gramatici koja je pisana na štokavskom, u odnosu

na dotadašnje udžbenike koji su bili na kajkavskom. Škrobot je tako išao ukorak s tadašnjim jezičnim previranjima u civilnoj Hrvatskoj. Pojava udžbenika na hrvatskom bila je izrazito velika promjena u životu kajkavaca. Osobito je bio zaslužan za duševni, moralni i materijalni napredak našega naroda, za unapređenje školstva, prosvjetnih zavoda kao i ratarstva, obrta i trgovine. Posebno je djelovao preko društva "Slavenska lipa" koje je osnovano 1848. u Zagrebu.

Na poziv društva, kao i njega samoga, održana je u Đurđevcu 1849. učiteljska skupština s ciljem poboljšanja učiteljskog stanja. Skupštini su bili prisutni mnogi svećenici, časnici kao i pjesnik Ferdo Rusan. Od domaćih učitelja nešto više sam doznao o Stjepanu Miholeku iz zapisa Ivana Martinovića o slavonskom školstvu.

Stjepan Miholek rodio se 1799. u Đurđevcu. U službenom spisu od godine 1867. zabilježeno je da je svršio šestomjesečni pedagoški tečaj koji je u Karlovcu držao granični školski ravnatelj Markussievits. Miholek je u Grazu svršio četiri razreda gimnazije, u Joaneumu je slušao prirodopis, a u teološkom zavodu višu nauku o odgoju. U Ljubljani je s veoma dobrim uspjehom svršio pedagoški tečaj i IV. normalni razred. Godine 1845. zabilježeno je «*da je dobar risač, i da je veoma dobro položio ispit za razrednog učitelja drugoga godišta. Govorio je njemački, hrvatski i latinski. Prema višima bio je veoma čedan i učtiv, a prema podređenima bio je tih, prijazan i poučan. Bio je neumorno radljiv, veoma sposoban i pouzdan, a u čudorednom pogledu izvrstan*».

Kao praktikant s plaćom službovao je u Đurđevcu (od 1. veljače 1814. do 16. lipnja 1816.), zatim je imenovan školskim pomoćnikom u Virju, a odatle je poslije premješten u Bjelovar, gdje je vršio službu državnoga školskog pomoćnika (od 16. lipnja 1816. do konca listopada 1823). Potom je istupio iz učiteljske službe radi daljnih nauka, a nešto i radi bolesti. Bez službe je bio od 1. studenoga 1823. do konca listopada 1835. Dana 1. studenoga 1835. primio je u varaždinskom generalatu službu općinskoga učitelja u kojoj je ostao do 1. listopada 1836, a onda je otišao u Ljubljanu svršiti viši pedagoški tečaj i IV. razred normalne glavne škole. Tu je ostao do konca srpnja 1837. i uživao je državnu potporu od 20 forinti na mjesec. Kad se vratio iz Ljubljane, vršio je službu u bjelovarskoj nadškoli kao granični pitomac (od 1. kolovoza do konca listopada 1837.), a zatim je službovao u vojničkom zavodu u Bjelovaru (od 1. studenoga 1837. do 23. veljače 1838.), kada je imenovan državnim podučiteljem u varaždinsko križevačkoj pukovniji.

Već 16. prosinca 1838. odlazi za razrednog učitelja u Mitrovicu. Tu je obučavao prve polaznike IV. razreda za godišnju plaću od 400 forinti. U odnosu na prijašnju od 180 forinti bilo je to lijepo unapređenje. Ubrzo je postao prvi razredni učitelj i ravnatelj škole u tom mjestu. Dok je službovao u Mitrovici pokrenuo je šestomjesečni, godišnji i dvogodišnji pedagoški tečaj. Kao stručnjak sudjelovao je na učiteljskoj konferenciji 1850. u Petrinji. U svom radu brzo je napredovao. U lipnju 1855. imenovan je školskim ravnateljom Karlovačkog generalata, a 4. rujna 1857. bansko-slavonskim graničnim školskim ravnateljem sa sjedištem u Petrinji. U Karlovac se vraća 1862. na mjesto karlovačko-banskog školskog ravnatelja. To mu je bilo posljednje radno mjesto. Umirovljen je 14. veljače 1868. Za svoj predani rad odlikovan je zlatnim križem za zasluge s krunom. Kao umirovljenik živio je u Mitrovici, gdje je, već potpuno slijep, umro 28. listopada 1877.

Đurđevečka trivijalka dala je i neka značajnija imena od kojih je najpoznatiji **Petar Preradović**, general i pjesnik rodom iz Grabrovnice. Preradović je u Đurđevcu svršio drugi i treći razred trivijalke, dok je prvi pohađao u Grubišnom Polju. Uz njega, tu su još generali Đuro Benko, Martin Tomerlin pl. Marić, kao i visoki vojni činovnici Leščan, Marenić i Kendelić. Generala Benka našao je 1838. u 33. ugarskoj pukovniji, čije je sjedište tada bilo u Milanu, a kojoj je

pripao nakon svršetka vojne akademije. Bilo je tu još nekih časnika sunarodnjaka (Engelbert Knežić, Jerko Pavelić...), pa je o tome kasnije zapisao:

«Premda smo se kao Hrvati radi imali i često skupa bili, ali živjeli smo samo u vojničko-njemačkom duhu, malo kada nam je na um palo da progovorimo koju riječ na svom jeziku.»⁵

Bio je to danak njemačkog školovanja koje je bilo toliko efikasno da kod mladića uopće nije izazivalo potrebu korištenja vlastitog jezika.

Općinska ili narodna škola u Đurđevcu osnovana je 21. studenog 1833. a nastava se održavala na hrvatskom jeziku. Ona je davala osnovno znanje onima koji nisu imali namjeru daljnjeg školovanja, a bila je i priprava za one koji su kanili pohađati trivijalku. Učitelji općinskih škola bili su isluženi podčasnici s nešto malo naobrazbe koju su stekli u vojnoj službi. Mjesečna plaća im je bila pet forinti uz besplatan stan i drva za ogrijev. Kasnije su dobivali 10 forinti, a 1850. im je povišena na 15. Uz taj posao morali su vršiti i službu seoske straže do 1837., kada su oslobođeni te obveze. Budući da su vlasti zahtjevale bolju osposobljenost ovih učitelja, slali su ih na tečaj gdje su usavršavali pisanje, čitanje i računanje. Ujedno su to bili i predmeti koje su učila djeca u općinskoj školi. Školu su trebala polaziti sva muška i ženska djeca. Te godine nastava se održavala u državnoj zgradi, bivši "Egzerzierscheuer", a kasnije u općinskoj novosagrađenoj drvenoj zgradi u koju se škola preselila 2. studenog 1834. Početkom te školske godine otvoren je još jedan razred. Dakle, od 1833. postojale su dvije škole u Đurđevcu, njemačka i hrvatska (općinska). Ukupno je bilo pet razreda, tri na njemačkoj i dva na općinskoj školi. Učenici koji su pokazali izrazito dobar uspjeh prelazili su poslije na njemačku školu. Sve učionice obiju škola bile su popunjene, a od 1859. na općinskoj je uveden i treći razred. Te dvije škole postojale su sve do razvojačenja 1871. Obje je nadzirao satnijski upravni činovnik, a svake ih je godine na dan završnih ispita posjetio kraljevski školski ravnatelj koji je izvještaje dostavljao Generalkomandi. Na kraju svake školske godine najmarljiviji učenik bio je nagrađen s 50 forinti koje je davala državna blagajna.

RAZDOBLJE CIVILNOG ŠKOLSTVA

Vojna granica je ukinuta 1871. te se pomalo počela uvoditi civilna vlast u te krajeve. To se također odnosilo i na školstvo. Iduće godine slijedila je naredba kraljevske zemaljske vlade za bogoštovlje i nastavu od 16. veljače kojom su se trivijalne škole spojile s općinskim u jednu – Glavnu školu. Zgrade bivših vojnih škola pripale su općinama, pa je tako i ova u Đurđevcu, zajedno sa školskim vrtom, također postala općinskom. Hrvatski je postao nastavnim jezikom, a njemački se predavao u drugom razredu po dva sata tjedno. Sve upravno-školske poslove odsad rješava mjesno školsko vijeće i mjesni školski nadzornik, a općina je ta koja izdržava škole o svom trošku. Svaka škola imala je školski odbor u kojem su bili općinski načelnik, župnik, jedan učitelj i 2-5 članova dotične općine. Prvi školski zakon donesen je 14. listopada 1874. koji je uveo besplatno četverogodišnje školovanje, a škole podijelio na opće pučke i građanske škole. Sljedećim školskim zakonom iz 1888. građanske škole su preimenovane u više pučke škole, a učitelji više nisu imali pravo na uživanje školske zemlje, odnosno vrta. Učiteljice koje bi se udale gubile su pravo na učiteljsku službu.

Devedesetih godina osnivaju se i šegrtske škole, pa su županijske vlasti 1894. naložile osnivanje takve škole u Đurđevcu. Ona je otvorena 3. ožujka 1895. prigodnom svečanošću ispred

škole uz nazočnost školske mladeži, učiteljskog zbora, općinskog vijeća i školskog odbora. Nakon govora kojeg je održao kotarski predstojnik Milan Brezinščak, svečanost je završena misom u župnoj crkvi.⁶ U prvu školsku godinu upisana su 53 šegrti. Podatak iz 1896. govori da je po marljivom polasku to bila treća škola u Hrvatskoj, odmah iza dakovačke i vukovarske.⁷

Nastavni predmeti bili su nauk vjere, materinjski jezik, računstvo, zemljopis, povijest, fizika i prirodopis, geometričko oblikovanje, pjevanje, gimnastika i praktična uputa u gospodarstvo, a za djevojčice ručna djela i kućanstvo. Uspjeh na kraju školske godine ocjenjivao se takozvanim "redovima": I. red s odlikom, I. red (iz većine predmeta dobre ocijene, eventualno jedan dovoljan red), II. red (najviše dva nedovoljna reda) i III. red (više slabih ocjena uz dva i više nedovoljna reda). Na glavnoj školi u Đurđevcu počeli su službovati Stjepan Grotić (bivši ravnatelj državne škole) i Bolto Zlatec, učitelj iz bivše općinske škole. Njima su se kasnije pridružili Ivan Topolčić iz Trnovitice (državni učitelj) i podučitelj Mirko Dianić iz Samarice. Do 1. listopada državni su učitelji dobivali plaću iz državne blagajne, a nadalje iz općinske. Upravitelj škole od njenog osnutka bio je Josip Lehpamer, a poslije njega Ignjat Ivandija, također župnik. Školski ured vodio je Stjepan Grotić. Službu prvoga mjesnoga školskog nadzornika obavljao je do 1. listopada 1875. Josip Marenić, đurđevečki posjednik. Budući da su učiteljska primanja bila određena prema plaćevnim razredima, održana je 11. listopada 1875. državna klasifikacija škola kojoj su bili prisutni župan Ljudevit Reizner i županijski školski nadzornik Marijan Vuković. Tom prilikom je škola uvrštena u treći plaćevni razred s učiteljskom plaćom od 500 i podučiteljskom od 300 forinti godišnje. Već od listopada iduće godine dobivaju i stanarinu u vrijednosti od 15% plaće.

Podučitelji su također dobili ovaj dodatak, ali s plaćom povišenom na 400 forinti. Donešena je i odredba da u školi uposle još dva učitelja, a tri mjesta da se popune podučiteljima. Grotić odlazi u Osijek za školskog nadzornika virovitičke županije tako da su ostali Topolčić i Zlatec, a došli podučitelji Ivan Grbec, Martin Zobundija i Anka Šostarec. Topolčić je izabran za školskog ravnatelja. Od ostalih kasnijih učitelja svakako treba spomenuti i sestre Milosrdnice koje su 1892. preuzele djevojačku školu od svjetovnih učiteljica. Svoj boravak u Đurđevcu zaključile su školskom godinom 1908/09. jer općinsko poglavarstvo nije pristalo na prijedlog njihovog Reda da svako sljedeće prazno mjesto popune časne sestre.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća đurđevečko školstvo svakako je obilježio učitelj **Milan Poljak** (rođ. 1863.) koji je došao u Đurđevac na početku školske godine 1887/88. Prije toga obavljao je učiteljsku službu u Ozlju (1884.-1887.). Na radnom mjestu upoznaje učiteljicu Anku Šostarec (13.1. 1855. – 29. 8. 1916.), te iduće godine postaje đurđevečki zet. Imali su dvoje djece, Ankicu i Stjepana.⁸ Njegovom nesebičnom radu u školi treba pridodati aktivnosti i na društvenom planu. Kao jedan od suosnivača podružnice Gospodarskoga društva u Đurđevcu dao je velik i nesebičan doprinos razvoju ondašnjeg gospodarstva. Priredio je bezbroj raznih stručnih poljoprivrednih predavanja u Đurđevcu, ali i u obližnjim mjestima. Na taj način je tadašnjim seljacima približio nova saznanja o poljoprivrednoj proizvodnji te tako pridonio općem razvoju i unapređenju poljoprivrede. Svojim zapažanjima i savjetima javljao se i u Gospodraskom listu, gdje je objavio desetak članaka o stanju poljoprivrede na đurđevečkom području. Ujedno je od 1894. bio i povjerenik Matice hrvatske za Đurđevac. Bio je omiljen među narodom i cijenjen, jer je nastojao svakome pomoći kakvim dobrim savjetom.

Treba spomenuti i **Ivana Topolčića** (rođ. 1841.) koji je došao na službu iz Trnovitice (prije bio učitelj u Čazmi i Križu) te u Đurđevcu proveo pune 32 godine. Za četrdeset godina učiteljskog

staža 10. listopada 1899. nagrađen je počasnom kolajnom, da bi s radom prestao 7. svibnja 1901. zbog bolesti. Umirovljen je 5. ožujka 1902. godine. Bio je dugogodišnji ravnatelj (od 1875.) škole kao i prvi tajnik podružnice Gospodarskog društva, gdje je bio vrlo aktivan. Godine 1860. oženio je Ernestinu Baruškin (rođ. 1848.) te s njome imao dva sina i tri kćeri.

Tabela 1: Popis službujućih učitelja (1872. - 1914.)⁹

ime i prezime	vrijeme službovanja	opaska
Stjepan Grotić	1. 2. 1872. - 1875.	otišao u Osijek za šk. nadzornika
Bolto Zlatec	1. 11. 1856. - 1. 11. 1857. 1. 7. 1868. - 1. 3. 1888.	umro u 61. godini života
Ivan Topolčić	pros. 1872. - 7. 5. 1901.	prestao s radom zbog bolesti
Mirko Dianić	1. 2. 1872. -	
Ivan Grbec	1. 10. 1875. - 1. 10. 1876.	otišao u Sirovu Katalenu
Martin Zobundija	1. 10. 1875. - 12. 2. 1876.	umro 1876.
Anka Šostarec	1. 10. 1875. -	rođena u Đurđevcu
Mirko Koletić	16. 2. 1876. - 19. 5. 1881.	prekinuo službu
Franjo Španić	1877. - 1878. 1878. - 6. 8. 1902.	otišao u vojsku umro
Marija pl. Đukec	1878. - rujan 1879.	zamjena za Španića
Matilda Senc	11. 9. 1881. - 23. 9. 1885.	udala se za Nöthig Martina
Milka Levatić	23. 2. 1886. - 13. 3. 1891.	udala se
Marija Bobinac	1. 10. 1887. - 1. 10. 1889.	otišla u samostan Milosrdnica
Milan Poljak	22. 10. 1887. -	oženio učiteljicu A. Šostarec
Viktorija Pavlić	17. 5. 1888. -	kratka zamjena
Ferdo Gotšlih	26. 9. 1888. - 10. 11. 1891.	otišao na doškolovanje u Beč
Milica Modec	15. 10. 1889. - 1. 10. 1890.	udala se za učitelja Gotšliha
Milka Šimunović	1. 10. 1890. - 1. 10. 1894.	otišla u Bjelovar
Anka Tkalčić	18. 3. 1891. - 1. 10. 1892.	otišla u Grubišno Polje
Olga Mihičić	17. 10. 1891. - 16. 4. 1892.	prekinula službu
Antun Grčević	17. 12. 1891. - 7. 6. 1893.	umro u 26. godini života
Josip Maletić	1. 9. 1893. - 1. 2. 1902.	zamjena za Grčevića, kraće vrijeme ravn. nakon odlaska Topolčića / umirovljen
Olga Žepić	26. 4. 1892. - 1. 10. 1892.	otišla u Zagreb
s. Lina Ježek	1. 10. 1892. - 1909.	
s. Vilanova Grgić	1. 10. 1892. - 1897.	otišla u Rasinj
s. Tobija Kušter	1. 10. 1894. - 1900.	
s. Placida Kovačev	1901. - 1907.	umjesto s. Goleš
s. Kalinka Beseljak	poč. 1897. - 1902.	otišla zbog bolesti
s. Zeferina Goleš	1900. - 1901.	umjesto s. Kušter
Martin Vedriš	velj. 1902.	rodod iz Novigrada Podravskog
Ljubica Kontak	1901.	rodod iz Zagreba, namjesna uč.
Milan Zrinjšćak	1902. - 21. 1. 1903.	otišao u Budrovac umjesto Luketića

s. Gonzaga Perić	1902. - 1905.	zamjena za s. Kalinku Beseljak
Marijana Đurić	1902.	namjesna učiteljica
Ljudevit Luketić	21. 1. 1903. - 18. 2. 1910.	uč. u Budrovcu - ravn. umjesto pok. Maletića / otišao u Cesaricu
Stjepan Pirnath	12. 8. 1903. - 1. 10. 1909.	otišao na Višu školu u Križevce
Dorica Hodalić	21. 1. 1905. - 1906.	(odrekla se službe) rođ. u Đurđevcu / namjesna učit., udala se za uč. Vedriša
s. Devota Parlov	1905. - 1907.	umjesto s. Perić
Jelisaveta Horn	1906. – pros. 1909.	umjesto učiteljice Hodalić
Milka Stazić	1907.	
s. Berhmana Pribek	1907. - 1908.	umjesto s. Kovačev
s. Natalija Herman	1907. - 1908.	umjesto s. Parlov
s. Gracija Gostinčar	1908. - 1909.	umjesto s. Pribek
s. Arsenija Pivar	1908. - 1909.	umjesto s. Herman
Aurelija Satler	1909. - 1910.	namjesna učiteljica, otišla u Bribir
Kamila Svoboda	1909. - 1910.	namjesna učiteljica
Terezija Katušić	1909.	namjesna učiteljica
Izidor Gudel	1. 10. 1909.	umjesto Pirnatha
Roko Klaić	18. 2. 1910.	došao umjesto Luketića
Zora Janda	pros. 1909.	umjesto učiteljice Horn
Mihaela Majer	1910.	došla iz Bribira
Anka Pavin	1910.	rođena u Đurđevcu
Ivan Kolar	1911.	rođ. u Đurđevcu, došao iz Ivanca

Na početku školske godine 1875/6. izabran je školski odbor u sljedećem sastavu:

Predsjednik Martin Peršić, kraljevski umirovljeni kotarski pristav i član županijske skupštine (umro 1892.), potpredsjednik trgovac Josip Semeraj, perovođa Ivan Topolčić i članovi župnik Ivan Ivandija, Matija Miholek općinski načelnik, Đuro Predragović umirovljeni satnik, vlasnik pošte i skupštinar te trgovac Lujo Winkler. Peršić je bio predsjednik svega mjesec dana jer je, iako umirovljenik, otišao na kraće vrijeme u Križevce, dok tamo ne pristigne novi službenik određen za kotarskog pristava. Stoga ga je zamijenio Semeraj. On je pak dužnost obavljao do 2. srpnja 1878. kad ga je zadesila smrt. Poslije njega dužnost predsjednika obavljao je službujući đurđevčki župnik.

Sljedećih petnaestak godina potpredsjednici i ostali članovi školskog odbora bili su uglednici Đurđevčani; liječnici (Petar Zrelec, Franjo Kelcher), općinski načelnici (Martin Peršić, Matija Jančijev, Ferdo Šnidaršić, Matija Cestar), trgovci (Ferdo Brenner), obrtnici (farbar Josip Gjiketa, postolari Dragutin Grdan i Stjepan Kovačić, Josip Vidović, kovač Stjepan Lovrak), umirovljeni časnici (satnik i vlasnik pošte Đuro Predragović, satnik Josip Zrelec) posjednici i seljaci (posjednik Josip Marenić, seljaci Matija Car, Josip Kožar, Stjepan Kendelić, Matija Ružić, Ivan Kundačić, Petar Mihinić, Stjepan Jančijev).

Ivan Topolčić bio je dugogodišnji perovođa zahvaljujući tome što je bio ravnatelj škole. Odbor se birao svake treće godine u ožujku, a od 1888. svake druge.

Školske godine su počinjale 1. listopada obaveznom misom za sve učenike i učitelje, a bogoslužju su prisustvovali i na imendane cara Franje Josipa I. i carice. Učenici su pogotovo morali obaviti ispovijed o Božiću, Uskrsu, kao i u lipnju na dan sv. Alojzija. Obično su se dan prije Badnjaka ispovijedili, a sutradan pričestili. Također su morali sudjelovati i u Tijelovskoj procesiji i u ophodu na dan sv. Marka, krajem travnja, na dan sv. Florijana, kao i i prilikom raznih svečanosti i proslava. Učenička obveza je bila odlaziti i na sprovode mjesnih uglednika, kao 26. listopada 1887. kad je bio pokop Josipa Gjikete, člana školskog odbora, ali i na zadušnice, na primjer, kad je služena za prijestolonasljednika Rudolfa 12. prosinca 1889. Proljetni ispiti su se obavljali krajem veljače ili početkom ožujka (dva dana), a završni krajem srpnja, i to uz prisutnost školskog odbora. Primjerice, u školskoj godini 1880/81. proljetni su bili 4. i 5. ožujka, a završni 29. i 30. srpnja. Školska godina zaključena je 21. srpnja misom i pjesmom "Tebe Boga hvalimo", kao i obaveznom ispovijedi. Najbolji učenici bili su nagrađivani molitvenicima i knjigama moralnoga i poučnog sadržaja. Novac za knjige davala je općina.

Treba znati da je početkom sedamdesetih i osamdesetih godina školu polazilo tek pola od ukupnog broja sposobnih učenika. U seljačkim zadrugama su dječje ruke, kao i prije, uvijek dobro došle na polju i u kući, a i prijašnja praksa je bila da se djeca ne šalju u školu. Bez obzira što je polaženje škole bilo ozakonjeno, roditelji se toga nisu pridržavali. Za školsku godinu 1884/85. bilo je 845 djece sposobne za školu da bi od toga bilo upisano samo 378 učenika, 219 dječaka i 159 djevojčica. Već 1890/91. školu je polazio 541 učenik od njih 560 sposobnih. Broj upisane djece iz godine u godinu sve se više povećavao, da bi ih 1908. bilo preko 700. Isto tako je i dobar dio učenika napuštao školovanje, na primjer pedesetak njih 1880/81. da bi devedesetih njihov broj pao na svega desetak. Ujedno je i nedostatak školskog prostora također bio jedan od razloga nepolaženja škole. Najmanje djece polazilo je školu za vrijeme prvoga svjetskog rata jer su mnoga ostajala kod kuće kao zamjena za odrasle muškarce koji su bili mobilizirani. Međutim, to su koristila i djeca čiji očevi nisu bili na ratištima.

Tabela 2: Učenička statistika (1880/81. - 1899/00.)

šk. god.	dječ.	djev.	I. red s odl.	I. red	II. red	III. red	neispit.	odust.
1880/81.	172	155	19/25	75/59	22/11	45/20	-	11/40
1881/82.	159	146	32/45	92/72	14/4	14/9	-	7/16
1882/83.	188	162	33/36	110/94	19/9	22/7	-	4/16
1883/84.	197	153	32/38	121/89	14/6	12/5	-	18/15
1884./85.	219	159	43/42	131/95	23/4	23/5	-	-/13
1885/86.	214	153	32/43	126/83	26/16	19/3	-	8/8
1886/87.	250	220	51/63	-	-	-	-	-
1887/88.	263	236	57/77	158/120	26/21	15/7	-	7/10
1888/89.	245	225	52/74	135/120	43/21	19/8	5/1	-
1889/90.	276	261	48/63	139/143	42/29	25/4	1/1	21/21
1890/91.	275	266	51/67	162/152	30/37	19/4	1/1	12/5
1891/92.	268	271	55/80	154/150	28/22	27/17	1/1	3/1
1892/93.	282	262	38/54	164/167	44/22	32/6	3/4	1/9
1893/94.	273	250	55/60	154/149	46/20	15/13	-/6	3/2

1894/95.	303	243	62/56	189/143	25/17	25/16	1/3	1/8
1895/96.	314	254	62/57	172/139	34/29	17/7	4/3	25/19
1896/97.	301	260	59/59	176/151	32/24	20/17	-	-
1897/98.	263	220	57/40	159/155	36/29	10/4	-7	-
1898/99.	250	234	56/55	138/151	28/13	12/-	-2	-
1899/00	274	271	65/59	149/122	22/25	2/9	3/4	-

O zdravlju školske djece brinuo je općinski liječnik koji je redovito obilazio školu i pregledavao djecu jer je postojala velika bojazan da se ne pojave kakve zarazne bolesti od kojih se tada i umiralo. Podžupanijski liječnik Antun Kohn zabilježio je 1885. pojavu "očnog žara" (trahoma) od kojeg je čovjek tada vrlo lako mogao oslijepiti. Pronašao je samo jedan takav slučaj kod Cile Kožar, učenice drugog razreda, koja se zarazila od oca. Za vrijeme bolesti nije pohađala školu i srećom, izliječila se. Godine 1889. pojavila se epidemija ospica u prvom razredu djevojačke škole. Većina djevojčica je oboljelo tako da je nastava prekinuta na 14 dana za cijeli razred dok god nisu ozdravile. Nažalost u preostalim razredima su umrla tri dječaka od kozica. Školska godina 1904/05. bila je najgora, jer je šarlah odnio osam mladih života. Prvo cijepljenje je prema spomenici obavljeno 1896. i to protiv boginja. Još je zabilježeno 14 smrtnih slučajeva u vremenu od 1885. do 1915. Osim bolesti nastava se prekida samo dva puta. Tako je dječaka škola bila pošteđena nastave od 1. do 10. siječnja 1911. jer su učitelji na sebe preuzeli dužnost popisa đurđevčkoga pučanstva. Drugi put su si to priuštili samo učenici II. razreda dječaka škole koji su bili slobodni od 17. do 25. siječnja 1902. jer je općina u njihovoj razrednoj prostoriji ukonačila oružnike koji su tu bili zbog nekakvih nereda i buna.

Što se tiče nacionalnog sastava učenika najjasnije ga možemo vidjeti iz priložene tabele.

Tabela 3: Nacionalni sastav učenika 1880/81. – 1895/96.

šk. god.	rimokat.	židov.	pravosl.
1880/81.	323	2	2
1881/82.	301	2	2
1882/83.	341	7	2
1883/84.	340	8	2
1884/85.	371	7	-
1885/86.	359	8	-
1886/87.	464	9	2
1887/88.	488	3	2
1888/89.	466	2	2
1889/90	533	1	3
1890/91.	537	1	3
1891/92.	537	1	1
1892/93.	541	3	-
1893/94.	519	4	-
1894/95.	537	8	1
1895/96.	563	-	5

O načinu financiranja škole možemo doznati iz primjera iz školske godine 1888/89. Ukupan trošak škole od 4.588,65 forinti sa stavkama na koje je taj novac utrošen izgledao je ovako:

Učiteljske plaće (2.800,00 forinti), osobni doplatci (400,00), petogodišnji doplatci (596,66), funkcionalni doplatci (50,00), stanarina (270,00), nagrada kataheti (100,00), prinos za školsku knjižnicu (10,00), nabava učila (10,00), nabava nagradnih knjiga (60,00), uzdržavanje školskog vrta (1,96), popravak školske zgrade (23,30), najamnina školske ograde (100,00), pisarnički paušal (8,40) i ostali redoviti troškovi (58,33). Općina ga je namirivala iz potrošarine¹⁰ i jednim manjim dijelom od školske zaklade. Naravno da su troškovi škole bili sve veći jer se povećavao broj učenika, pa tako i učiteljskog osoblja.

Poradi malih plaća učiteljstvo je 1910. bilo zatražilo od općinskog poglavarstava isplaćivanje mjesnog doplatka, ali od dogovora nije došlo. Svoje pravo ishodovali su preko ministarstva i vlade tako da je općinskom poglavarstvu naređeno da od 1. rujna 1911. ima učiteljima isplaćivati doplatka od 200, a učiteljicama od 120 kruna. Ujedno je te godine bila i povišica plaće od 25 %.

Aktivnosti škole bile su različite. Kao ustanova, učlanila se 1880. u Maticu hrvatsku, bila je pretplaćena na časopise "Napredak" i "Hrvatski učitelj", a nabavljale su se i knjige za školsku knjižnicu. Naročito je bilo zapaženo sudjelovanje škole na gospodarsko-šumarskoj izložbi u Zagrebu koja je održana od 15. kolovoza do 15. listopada 1891. Đurđevečke djevojčice su tom prilikom izložile svoje ručne radove a dječaci obojeni nacrt školskoga vrta. Djevojčice su se pojavile sa sljedećim izloščima: "50 ušitaka za jastučnice, kačkane pruge za krevetne pokrivače i rublje, haljetcu, kapice, natikače, rubcu; vezenih (pokrsticom, pisamcem i opačicom) 40 ručnika 24 polke, 6 stoljnaka, oltarnik, vilan, pregača, stolni prostirač; šupljikanih 40 pruga, 2 jastučića, veliki rubac; šivanih 12 uzornika, 6 oplečaka i dvije rokete". Dječaka škola je nagrađena diplomom priznanicom, a djevojačka istom diplomom i malom kolajnom. Učenike su pratili učitelji supružnici Poljak koji su također izlagali na izložbi. Sudjelovanje je pomogla općina plativši svakom sudioniku 9 forinti za prijevoz. U to vrijeme bio je to veliki doživljaj za djecu jer si boravak u Zagrebu nije mogla priuštiti većina odraslih, a kamoli djeca. Tome treba zahvaliti općini koja je pomogla novčano, kao i đurđevčkim štedionicama i paromlinu koji su 28. lipnja 1909. poduprli odlazak učenika na izlet u Zagreb. Pod vodstvom učitelja Martina Vedriša i Stjepka Pirnatha 24 odličnih učenika vratilo se iz Zagreba s bogatim dojmovima i nezaboravnim doživljajima iz tako velikog grada. "Prva podravska štedionica" i "Banka za Podravinu" omogućile su s po 20 forinti, kao i "Podravina paromlin" s 10 forinti, deseterici siromašnih odlikaša da i oni putuju.¹¹ Po svemu se vidi da su općina i škola zdušno pomagali siromašne učenike. Tu treba ubrojiti i koncert školske djece koji je priređen 22. siječnja 1887. za đurđevčki puk. Na inicijativu kotarskog predstojnika Stjepana Kenfelje, a u suradnji sa školom, crkveni orguljaš i vrstan pjevač, uvježbao je dječji pjevački zbor koji se predstavio lijepim koncertom. Novcem od prodanih ulaznica kupljena su odijela za pedesetak najsiromašnijih učenika.

Školska spomenica¹² zabilježila je devedesetih godina i dva izuzetna posjeta školi. Đurđevac je 7. svibnja 1891. posjetio hrvatski ban Khuen-Hedervary. Dočekalo ga je mnoštvo Đurđevčana sa školskom djecom i učiteljskim zborom kod slavoluka koji podignut njemu u čast. Nakon dočeka obišao je urede i crkvu, a u pola sedam popodne posjetio i školu te se osobno potpisao u školsku spomenicu. Nakon objeda u Nöthigovom svratištu obišao je i njegovu poznatu ergelu kod Ferdinandovca. Noćio je kod župnika Banješa.¹³ Svečani doček priređen je i gostima 13. kolovoza 1895. kad je školu obišao dr. Izidor Kršnjavi, predstojnik bogoštovnog odjela zemaljske

vlade, u pratnji zemaljskoga školskog nadzornika Antuna Cuvaja, županijskoga školskog nadzornika Mile Neškovića i županijskog tajnika Ivana pl. Žigrovića. Prilikom posjeta obavili su pregled škole i ispitali učenike četvrtog razreda. Nakon obavljenog pregleda produžili su u Kloštar, Sesvete i Pitomaču. Cuvaj je s istim ciljem u Đurđevcu boravio i 23. rujna 1901. godine. Tom prilikom ga je pozdravila djevojčica M. Marić kojoj je podario deset kruna u zlatu. Svečano je bilo i 5. 11. 1899. prilikom boravka župana Kukuljevića koji je svojim dolaskom uvećao svečanost posvete novih zastava škole i paromlina "Podravina". Dan prije dočekan je pred kućom trgovca Brennera, a pozdravio ga je vojvoda vatrogasnog društva Martin Starčević. Za novu školsku zastavu zaslužan je učitelj Poljak, kao i općina koja je dala 20 forinti i Podravska štedionica 10 forinti. Ostalih 58 forinti darovalo je pučanstvo.¹⁴ Školskoj zastavi kumovala je gospođa Paula, supruga župana Kukuljevića.

ŠKOLSKE ZGRADE

Kada je izgrađena zgrada trivijalne škole nije mi poznato, no postoji podatak da su još 1764. vojne vlasti naredile da svako stožerno mjesto mora podići školsku zgradu. Izgradnju je dijelom plaćala država, a dijelom graničari dajući rabotu. Po svemu sudeći zgrada je bila od drva što je ograničavalo vijek trajanja objekta. Takve zgrade trajale su nekih pedesetak godina, a ako uzmemo u obzir nizak močvaran teren i probleme s temeljima kakve je imala obližnja crkva, njezin vijek mogao je biti i kraći. To nam potvrđuje podatak da je 1790. s carom Josipom II. sklopljen ugovor o podizanju škole u Đurđevcu. Prema tome, zidana zgrada škole mogla je biti izgrađena početkom 19. stoljeća.

Nalazila se na današnjem mjestu Doma zdravlja. Bila je to zdepasta prizemnica karakteristična za gradnju tog vremena. Ulaz u zgradu bio je od crkvene strane trga na kojem se održavao sajam. Godine 1890. park je zasađen drvećem i ograđen. Zgrada je posjedovala dvije učionice pa je zbog pomanjkanja prostora 1873. prizidana još jedna. Nalazila se u dvorištu s istočne strane s pročeljem prema jugu, odnosno današnjoj Gajevoj ulici. Iz dvorišta je bio još jedan ulaz u zgradu. Iako potpuno oronula, zgrada je služila sve do 1963. kad je u Đurđevcu sagrađena moderna školska zgrada. Postoji pretpostavka da je na njezinom mjestu prije bila smještena bolnica za vojničke konje, jer se prema sjećanju kazivača, polaznicima te škole govorilo da idu u Feldspital ("štalsku") školu.¹⁵

Drvena zgrada općinske škole sagrađena je 1834. a nastava je u njoj počela 2. studenog. Lokacija te škole nije mi poznata. Općina je 1847. godine, nakon samo 13 godina, počela graditi novu zidanu jednokatnicu koja je trebala zamijeniti staru drvenu. Na katu su planirane dvije učionice, a u prizemlju stan za učitelja i općinsku primalju.

Iduće godine, kad je već pola kata bilo sagrađeno (do visine polovice prozora), došlo je do rata s Mađarima pa je zbog nedostatka sredstava gradnja prekinuta. Kat je porušen a prizemlje je preuređeno u jednu učionicu i trosobni stan za učitelja. Ta je učionica 1872. pregrađena tako da se dobilo dvije, ali nešto manje prostorije. Nalazila se na mjestu današnjega zadnjeg dijela zgrade gradskog poglavarstva (kod ulaza u dvorište s parkiralištem). Bila je to takozvana "Poljakova škola", a ime je dobila po učitelju Milanu Poljaku koji je u njoj stanovao.

Za vrijeme drugoga svjetskog rata teško je oštećena neprijateljskim bombardiranjem 10. siječnja 1944. Imala je ulaz od ulice te po dva prozora s obje strane vratiju.

Djevojačka škola se zbog nedostatka prostora preselila 1886. u Stari grad u kojem je iznajmljena jedna učionica. Već 1884. na taj problem ukazao je župan Budislav pl. Budisavljević koji je 3. srpnja obišao školu, primjetivši da su učionice pretrpane i da ih je premalo prema broju učenika i veličini mjesta. Godine 1889. i ta jedna učionica u Starom Gradu nije zadovoljavala potrebe, pa se nastava morala izvoditi prijepodne i popodne. Kao učionica je 1904. korištena i bivša prostorija čitaonice u kotarskoj zgradi. Naime, te je godine bilo izuzetno puno djece u prvom razredu pa se IV. dječjački razred, jer je imao najmanje djece, morao tu preseliti.

Zbog sve većeg broja učenika, ali i otvaranja šegrtske škole, došlo je do pomanjkanja školskog prostora te je pokrenuta inicijativa za izgradnju nove školske zgrade. O tome se raspravljalo i na županijskoj razini jer u županijskom izvještaju za 1892. stoji da je nužna izgradnja nove škole. S tim ciljem je održana 18. rujna 1895. doprinosbena rasprava na kojoj je iznesen plan izgradnje s osam učionica i zbornicom na prostoru kraj šetališta uz trošak od 28.000 forinti.¹⁶ Unatoč tome do realizacije nije došlo. Kako je vrijeme odmicalo tako se stanje s prostorom sve više pogoršavalo. Općina je bila primorana da pojedine razrede razmjesti po raznim općinskim zgradama u Đurđevcu. Četiri razreda djevojačke škole, zajedno s časnim sestrama, bila su smještena u Starom gradu, prvi razred je koristio staru državnu školu, treći su učenici polazili u zgradu kotarske oblasti, a drugi, zajedno s učiteljevim stanom, je bio u općinskoj školi.

Najteži uvjeti bili su baš u općinskoj školi. Slikovit prikaz jedne njezine učionice dao je anonimni učitelj 1909. u županijskom tisku. On piše da je po članu 12. školskog zakona određeno da na svako dijete otpada 3m³ zraka. Ako je učionica dugačka 7,40 m, široka 5,60 m i visoka 2,70 m, proizlazi da ima 111,888 m³ zračnog prostora. Od toga treba odbiti prostor koji zauzimaju ormar, klupe, peā i zidna izbočina. To je oko 20 m³. U učionici su bila 54 učenika, pa tako ispada da na svakog učenika ide 1,673 m³ zraka, ili nešto više od polovice propisanog prostora. Prostorija se je k tome još teško zračila zbog premalih prozora (68x79 cm). Ljeti je pak zbog limenog krova bilo veoma sparno i zagušljivo, a zimi hladno. Stoga je dao prijedlog da se zgrada nadogradi jednim katom budući da su temelji bili široki i čvrsti jer je kod same gradnje ionako trebala biti jednokatnica. Time bi se dobile još četiri prostorije dok bi učiteljski stan ostao netaknut. Uz to je još oko zgrade bilo dosta slobodnog prostora, 18 m na pročelju i 40 m u dvorištu, pa bi se eventualnom dogradnjom mogle dobiti dodatne dvije prostorije.

Prema ovom je vidljivo da je opet došlo do pokretanja akcije o gradnji nove školske zgrade. Zato je 17. rujna 1909. održana skupna sjednica upravnog općinskog vijeća i školskog i općinskog odbora pod predsjedanjem kotarskog predstojnika Matije Vuksana. Odlučeno je da se škola gradi, a prisutni kotarski inženjer Milojević predložio je projekt zgrade s 12 učionica. Međutim, ustanovilo se da Đurđevac potrebuje još četiri učionice. Prema nacrtu je ustanovljen trošak od 160.000 kruna, od toga je općina namjeravala dati 80.000 kruna, a za ostatak da će se moliti vladu i Imovnu općinu Đurđevac. Iako je općinska škola bila najneprikladnija za nastavu, odlučeno je da se gradi na mjestu glavne, odnosno najstarije škole.¹⁷ Ova akcija također nije zaživjela, tako da do gradnje nije došlo.

ŠKOLSKI VRT

Škole na bivšem graničnom području morale su posjedovati školske vrtove od 1871. godine, iako su oni u nekim školama postojali i prije. Dječaci su u njima stjecali znanje iz voćarstva, vinogradarstva, svilarstva i pčelarstva, a djevojčice iz povrtlarstva i cvjećarstva. Običaj je bio da

učitelj koji je vodio vrt i podučavao djecu gospodarstvu, bude i pčelar. Svoje košnice trebao je držati u školskom vrtu, a najboljem učeniku iz pčelarstva poklanjao bi se jedan pčelar kako bi se kod kuće mogao samostalno baviti pčelarstvom. Međutim, iz tiska (1890.) doznajemo da đurđevačka škola ima potrebu za podizanjem pčelinjaka u školskom vrtu radi poduke mladeži, a ne da on stoji kraj škole blizu koje su dva medicara, što je ubitačno za pčele. Ovim podatkom stječemo dojam da učitelj koji je vodio vrt nije djecu podučavao pčelarstvu jer je i sam bio loš pčelar.

Prvi školski vrt površine 100 m² bio je smješten pored Staroga grada, ali je 1891. premješten na općinsko zemljište zvano *Dudara*, gdje su vojne vlasti držale rasadnik za uzgoj dudovih cjepova. Tom prilikom podijeljeno je 277 voćaka, dok je u novom vrtu u travnju iduće godine u tjedan dana pocijepljeno oko 1.000 novih sadnica. Pjeskovito zemljište tu se nije baš pokazalo pogodno za potrebe školskoga vrta, iako je prije bilo korišteno za uzgoj dudova i bilo podesno za obradu. Zbog toga su mjesne vlasti vrt preselile do zgrade kotarskog suda (bivši vrt orguljaša Kolaru). Ponovno je cijeli nasad razdijeljen a pocijepljeno je novih 1.500 voćaka i oko 1.000 dudova. Vlast je također nastojala pomoći, koliko je bila u mogućnosti. Još 1888. županijske su vlasti podijelile školskim vrtovima oko 15.000 divljaka i 16 litara sjemenki raznih plemenitih voćaka koje su nabavili od tvrtke Klement & Geiger iz Graza. To je činila i Imovna općina koja je, na primjer, na sjednici održanoj 3. ožujka 1896. pod predsjedanjem Andrije Peršića, odlučila također pokloniti oko 2.000 voćaka naprednim gospodarima i učiteljstvu.¹⁸ Iz ovog se vidi da je lokalno stanovništvo pridavalo veoma malo pozornosti voćarstvu, jer je ono, doslovce rečeno, svedeno na pojedinačna stabla o kojima čovjek nije brinuo, osim kad je došla berba. Jedino su učitelji, zajedno s djecom, uzgajali u školskom vrtu voćne cjepove kojima se trebalo obnoviti postojeće nasade te podići nove. Sve je to ovisilo o sposobnosti i volji pojedinih učitelja koji su brinuli o školskom vrtu. Školski vrt je uznapredovao tek dolaskom učitelja Josipa Maletića, koji je došao u Đurđevac 1893. godine iz Budrovca. Tamo je također vodio školski vrt koji je u to doba slovio kao najbolji u cijeloj Podravini. Koliko je bio sposoban vidimo i po broju podijeljenih voćnih sadnica koji je bio skoro dvostruko veći od propisanog. Većina školskih vrtova nije bila u stanju pocijepiti ni 500 sadnica.

VIŠA PUČKA ŠKOLA

Viša pučka škola u Đurđevcu osnovana je tek 1914, i to naredbom zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 29. rujna 1914. br. 23.358. Otvaranje škole bila je zasluga Petra Mayera, odvjetnika, općinskog načelnika i saborskog zastupnika. Pomogli su mu Marijan Marijanović, kotarski predstojnik te mjesni župnik Deziderije Radovanić koji je ustupio župni dvor samo da se može nesmetano odvijati nastava. Od 1. studenog 1916. škola se smjestila u vlastitu zgradu. U tu svrhu kupljena je od gospođe Lajer kuća u čijem su dvorištu izgrađene prostorije za školu, dok je u kući stanovao ravnatelj. Kuća je kupljena za 22.500 kruna, a na novu zgradu je utrošeno 55.000 kruna uz dobrovoljni rad i podvoz mještana. Bilo je osnovano i građevno povjerenstvo od deset članova koje je vodilo brigu o radovima. Zgradu je gradio građevinski poduzetnik Italiko Fantoni dok su tesarski radovi povjereni I. Novaku iz Virovitice, a stolarski Stjepanu Kolaru iz Đurđevca. Na gradnji su radili i crnogorski ratni zarobljenici. Građena je od svibnja do kraja listopada. Kuća u kojoj je stanovao ravnatelj kasnije je srušena, a školska zgrada još i danas postoji. Nalazi se iza današnjeg Doma zdravlja, odnosno, tada se nalazila tik do stare trivijalke.

U početku je škola prihvaćala bilo kakvu pomoć, tako da treba spomenuti i dobrotvore koji su dali svoje priloge. Doktor Lujo Harazim darovao je 120 vrijednih knjiga (izdanja Maticе hrvatske) i zbirku starog novca, župnik Radovanić preko 100 knjiga, posjednica Olga Sabolić darovala je za knjižnicu 22 knjige, općinski bilježnik Vatroslav Tomica dvije knjige, od kojih je jedna „Povijest Hrvata“, a Milovan Zrinjšćak, učitelj u Budrovcu, također nekoliko knjiga.

Pridružila se i zemaljska vlada knjigom o Bosni i Hercegovini, a darivatelji knjiga bili su i neki učenici (Dragutin Pavetić, Ivan Gregl, Ružica Škec i Mato Vucikujica). Novčanim darovima pomogla su i braća svećenici, Stjepan i Petar Mihinić (rodом iz Đurđevca), tada župnici u Petrijancu i Pitomači. „Ujedinjeni paromlini“ d.d. iz Đurđevca su 1916. darovali 1.000 kruna za fizikalni kabinet, a istu svotu i nekoliko sljedećih godina. Svakako je najviše dao dr. Petar Majer, od školskih pomagala, knjiga pa do novca.

Upisi u školsku godinu 1914/15. počeli su 29. i 30. listopada, a nastava je počela 4. studenog svečanom misom. Prvi učitelji škole bili su Ante Bursić, Roko Klaić, Ivan Kolar, Martin Vedriš, Zora Janda i Terezija Katušić. Naredbom od 5. listopada 1914. Bursić je kao učitelj viših pučkih škola premješten iz Đakova u Đurđevac, a od 1. ožujka 1915. postavljen za upravitelja. Supruga Mihaela prihvatila se učiteljske službe na nižoj pučkoj školi. Od 18. studenog na isti je način školi pristupila i Slava Lopašić, učiteljica više pučke škole u Zemunu. Učiteljskom zboru pridružio se i župnik Radovanić koji je predavao vjeronauk. Pomagao mu je kapelan Josip Milunić. Bursić je predavao hrvatski, matematiku, zemljopis, krasopis, pjevanje i držao gimnastiku, a Lopašićka njemački, prirodopis te držala gimnastiku, crtanje i ženski ručni rad. Ostali učitelji bili su s niže pučke škole, a predavali su do Lopašićkinog dolaska. Župnik je, osim vjeronauka, imao brigu da se školska mladež obavezno ispovijedi i pričesti o Božiću, Uskrsu i na Alojzijevo. Nedjeljama i blagdanima trebali su prisustvovati Misi u 9 sati u župnoj crkvi.

Prva generacija više pučke škole predvođena razrednicom Slavom Lopašić brojila je 52 učenika, 32 muška i 20 ženskih. Najviše je bilo djece obrtnika i činovnika (32), a samo njih trinaestero iz seljačkih obitelji. Svi učenici su bili rimokatoličke vjere, 39 ih je bilo iz Đurđevca, a 13 iz okolnih sela (Kalinovac, Sesvete, Čepelovac, Pitomača, Delovi). Školsku godinu s odlikom (najvišom ocjenom) završila su 22 učenika, s odlikom prvog reda 25, jedan je bio trećoredaš, jedan neispitan i tri neocijenjena.

Nastavni program činilo je 11 predmeta: vjeronauk (2 sata tjedno), Hrvatski jezik (5), Njemački (5), zemljopis (3), matematika (4), mjerstvo i mjerstveno risanje, odnosno geometrija (4), prirodopis (3), krasopis (2), ženski ručni rad (3), gimnastika (1) i pjevanje (1). U šestom razredu još se učila povijest i prostorno risanje. Prema propisanim odredbama nadležnog ministarstva, primjerice, nastavni plan za matematiku izgledao je ovako: računica, dekadski sustav brojeva, temeljni račun s neimenovanim i jednoimenovanim brojevima, djeljivost brojeva, najveća zajednička mjera i najmanji zajednički mnogokratnik, obični i desetinski razlomci, pretvaranje običnih razlomaka u desetinske i obratno, metrički sustav mjera i utega, računanje s višeimenovanim brojevima, domaće vježbe i školska zadaća jednom mjesečno.

Od ručnog rada, djevojčice su učile pletenje vunениh čarapa upravnom i naopakom očicom, krpanje propletivanjem na platnenoj krpi, okrpavanje prugastog ili kockastog platna te prišivanje kopči i dugmadi. U šestom razredu bilo je krojenje i šivanje ženske košulje s klimavim ušitim rukavima i rasporom, vezenje uresa na košulji i upletanje pete i potpletanje čarapa. Od udžbenika u uporabi su bili: Katolički katekizam za 1. razred srednjih učilišta, Čitanka za 1. razred

(Divković), Gramatika hrvatskog jezika (dr. Josip Florschütz), Hrvatski pravopis ((Broz-Boranić), Njemačka vježbenica za 1. razred (dr. H. Scheidela), Zemljopis (Modestin), Atlas ((Kozen-Hranilović), Računica (Nenin), Nauka o geometrijskim oblicima (Nenin) i Životinjartstvo (Pokornik-Korljević).

S obzirim da se u Europi zahuktao prvi svjetski rat, koji je na bojišta odvuкао i domaće mladiće, škola i učenici dali su svoj humanitaran doprinos svemu tome. U tu svrhu škola je 23. svibnja 1915. priredila koncert čiji je prihod od 252 kruna i 60 filira otišao u korist zbrinjavanja ratnih invalida. Tijekom rata škola je također davala niz priredaba za ratnu siročad i invalide. Njima se pridružila i niža pučka škola čiji su učenici nabrali 15 kg suhoga kupinovog lišća za potrebe liječenja, a za zimsku odjeću vojnicima prikupljeno je 190 kruna i 74 filira, dok su polaznice djevojačke škole izradile 13 kapa, 13 pari rukavica, 32 trbušnjaka, 4 para obojaka i 9 pari zimskih čarapa. Ratnom pripomoćnom uredu poslane su 82 kruna i 92 filira kao božićni dar hrabrim vojnicima. Na "Dječji dan" 6. lipnja 1915. uprava škole poslala je svotu od 13 kruna i 28 filira "Udruzi učiteljica – sekcija za našu djecu". Kad je već riječ o brizi za djecu, učenici više pučke škole, odnosno njihovi roditelji, prihvatili su školsku mladež iz Istre koja je došla iz siromašnih krajeva u Đurđevac na prehranu. Tom prilikom bilo je zbrinuto 124 djece koja su pristigla u tri navrata, 8. i 18. ožujka te 12. srpnja 1918.

Ovim aktivnostima možemo pribrojiti i proslavu stogodišnjice rođenja Petra Preradovića koja je održana 15. ožujka 1918. Dan prije održana je svečana priredba – koncert u svratištu "Preradović" koju je organizirala viša pučka škola. Sav prihod uložen je u "Banku za Podravinu" kao zaklada u spomen Preradovića. U istu svrhu upotrijebio se i novac dobiven od prodaje brošure koja je tom prigodom bila tiskana.

Upis u novu školsku godinu 1915/16. započeo je 31. kolovoza, a pravo upisa imali su učenici koji su dobrim uspjehom svršili četvrti razred niže pučke škole. Upisnina je bila jednu krunu, a sav novac upotrijebio se za nabavu knjiga učeničkoj knjižnici.

ZAKLJUČAK

Ovaj tekst donosi pregled razvoja školstva u Đurđevcu od 17. stoljeća, točnije od 1614. kad je došlo do obnavljanja đurđevečke župe pa do 1914. kada je osnovana Viša pučka škola. Do sredine 18. stoljeća bilo je prisutno povremeno naučavanje muške djece od strane orguljaša zvonara čije je glavno svojstvo bilo dobar glas radi pjevanja u crkvi a ne sposobnost naučavanja djece. Također je bila upitna i njihova naobrazba, tako da susrećemo one sa znanjem latinskog jezika, kao i one koji nisu znali ni hrvatski. Početak organiziranog školstva seže u 1759. kada redovnici pod okriljem Crkve organiziraju škole na području Đurđevečke pukovnije.

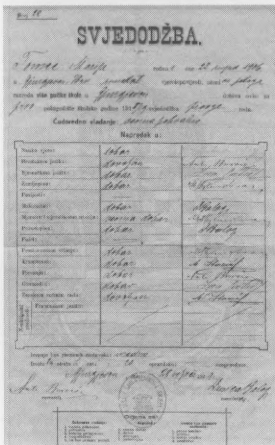
Godine 1774. organizaciju školstva preuzima vojna vlast otvaranje trivijalnih škola kojima je glavna svrha bila osposobljavanje nadarenije djece za buduće vojne časnike i činovnike. Bila je to po svemu njemačka škola. U školama je vladao vojnički duh i disciplina, dok je šiba bila glavno odgojno sredstvo. Tek nakon razvojačenja 1871. i uspostave civilne vlasti otvara se narodna škola na hrvatskom jeziku. Osnovni problem đurđevečkoga školstva bio nedostatak školskog prostora tako da su razredna odjeljenja bila razmještena na pet lokacija u mjestu, od državnih zgrada i stare utvrde, pa do župnog dvora. Tek 1963. Đurđevac je dobio novu školsku zgradu. Škola je poznata po tome što ju je pohađao Petar Preradović, poznati hrvatski pjesnik i general.

Dječaki razred niže građanske škole.

Viša građanska škola, 5. razred.

Svjedodžba.

BILJEŠKE:

1. Brvci su dio naselja koji je bio odvojen od trgovišta močvarom te se u početku do njih moglo samo preko brvi, pa odatle i taj naziv. Do 1733. Brvci su se vodili kao zasebno naselje, no širenjem trgovišta su postali sastavni dio Đurđevca.
2. Na osnovi ovog podatka možemo zaključiti da Osnovna škola u Đurđevcu s pravom može slaviti 245. godišnjicu, a ne 230. koju su oni slavili ove godine, misleći valjda na otvaranje vojne trivijalne škole 1774. godine. U konačnici, nije važno je li škola bila pod upravom vojske, civilne vlasti ili Crkve, već da je bila prva organizirana škola u Đurđevcu.
3. Antun Cuvaj, Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, Zagreb 1910, 505.
4. Ivan Martinović, Iz povijesti Vojne krajine, Vinkovci 1994, 107.
5. Djela Petra Preradovića, knj. II, priredio Branko Vodnik, Zagreb, 1919.
6. Tjednik, br. 21, 23. 3. 1895.
7. Podravec, br. 20, 16. 5. 1896.
8. Sin Stjepan (1889-1955) također je bio polaznik ove škole (1897-1901). Gimnaziju je završio u Zagrebu a medicinu studirao Grazu i Odesi. Doktorirao je na zagrebačkom sveučilištu 1921. godine, a nakon sedam godina rada dobiva stipendiju Rockefellerove fondacije u SAD-u gdje se i trajno nastanio. Smjestio se na sveučilištu u Chicago gdje je isprva radio kao asistent a kasnije kao profesor neurologije i anatomije. Za sobom je ostavio trajajan doprinos svjetskoj neuroznanosti na području istraživanja neurobiologije osjetnih sustava u mozgu kralježnjaka, a posebice vidnog sustava majmuna i čovjeka. Tijekom istraživanja uveo je u sustav određene stručne termine koji se i danas rabe u tom području medicinske znanosti.
9. Podaci koji nedostaju u praznim poljima ovih triju tablica nisu zabilježeni u školskoj Spomenici.
10. Potrošarina je bila općinska pristojba na količinu prodanog pića i mesa. Plaćali su ju gostioničari, svratištari, pivari, rakijaši, mesari i trgovci, i to oko 2 forinte po hektolitr prodanog pića ili zaklanoj kravi ili svinjčetu.
11. Nezavisnost, br. 31, 3. 7. 1909.
12. Spomenica donosi obilje podataka baš onih godina (1875. - 1900.) kada je ravnatelj bio Ivan Topolčić. Ni prije ni poslije nijedan ravnatelj nije na taj način pisao izvješća za određene školske godine. Njegovi zapisi sadrže čak i neke podatke o određenim društvenim, pa i gospodarskim zbivanjima u Đurđevcu.
13. Tjednik, br. 29. 13. 5. 1891.
14. Tjednik, br. 3, 18. 11. 1899.
15. Kazivač: Đuka Tomerlin Picok (rod. 1926.)
16. Podravec, br. 19, 1. 10. 1895.
17. Nezavisnost, br. 12, 16. 2. 1907; br. 29, lipanj 1909; br. 41, 11. 9. 1909.
18. Podravec, br. 10, 7. 3. 1896.

IZVORI I LITERATURA:

1. Antun Cuvaj, Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, Zagreb, 1910.
2. Blaž Mađer, Časti i dobru zavičaja, Zagreb, 1937.
3. Djela Petra Preradovića, knj. II, priredio dr. Branko Vodnik, Zagreb, 1919.
4. Dragutin Franković, Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, Zagreb, 1958.
5. Dražen Podravec, Povijest virovskog školstva (1759. -1999.), Virje, 1999.
6. Đuka Tomerlin Picok, Življeje v (naj)starešem Gjurgjevcu, Đurđevac, 1989.
7. Fedor Močanin i Mirko Valentić, Vojna krajina u Hrvatskoj, Zagreb, 1981.

8. Hrvoje Petrić, Prilozi za povijest školstva u Peterancu 1765.–1918., Podravski zbornik 2000.–2001, Koprivnica, 2001.
9. Imenik Prve obrtničke zadruge u Đurđevcu (1866.–1902.), Državni arhiv Bjelovar
10. Ivan Martinović, Hrvatsko–slavonske krajiške zemaljske školske komisije i školski ravnatelji, Zagreb 1915; Povijesne crtice o školstvu brodske pukovnije i broskog okružja, Zagreb, 1915; Iz povijesti Vojne krajine, Vinkovci, 1994.
11. Izvještaji Bjelovarsko–križevačke županije za 1888., 1894. i 1895.
12. Izvještaj upravnog odbora o stanju javne uprave i kraljevskog podžupana o djelovanju kraljevske županijske oblasti u godini 1892.
13. Izvještaj više i niže pučke škole u Gjurgjevcu, te nižih pučkih škola u Čepelovcu, Budrovcu i Sirovoj Kataleni za školsku godinu 1914/15, Gjurgjevac, 1915.
14. Josip Buturac, Povijesni počeci Bjelovara, Bjelovarski zbornik 90, Bjelovar, 1990.
15. Josip Horvat, Kultura Hrvata kroz 1.000 godina, sv. II, Zagreb, 1980.
16. Karl Kaser, Povojačeno društvo (1754. - 1881.), tom II., Zagreb, 1997.
17. Maja Häusler, Ladislav Škrobot, krajiški učitelj iz doba preporoda, Đurđevački zbornik 1996, Đurđevac, 1996.
18. Marko Bedić, zapisi iz gospodarskoga života gjurgjevačkog kraja tijekom 19. stoljeća, Đurđevački zbornik 1996, Đurđevac, 1996.
19. Mato Kudumija, Đurđevac u svijetu i vremenu, Đurđevac, 1968.
20. Milan Smrekar, Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1903.
21. Nezavisnost, bjelovarsko–križevački vjesnik, Bjelovar
22. Paškal Cvekan, Đurđevac – kakav nije poznat, Đurđevac, 1991.
23. Podravac, list za gospodarstvo, pouku i zabavu, Virje
24. Rudolf Horvat, Povijest Đurđevca, Zagreb, 1940.
25. Spomenica Više pučke škole realnog smjera u Gjurgjevcu (1914-1916)
26. Školska spomenica Niže pučke škole u Đurđevcu (1880-1915)
27. Tjednik bjelovarsko–križevački, Bjelovar
28. Velimir Piškorec, Nemački i đurđevački hrvatski – suparnici i pajdaši, Đurđevački zbornik 1996, Đurđevac, 1996.
29. Vladimir Strugar, Prilog proučavanju razvoja osnovnog školstva u Bjelovaru od postanka do 1914. godine, Bjelovarski zbornik 89, Bjelovar, 1989.